

СЪВРЕМЕННИ РАЗБИРАНИЯ ЗА СОЦИАЛНИТЕ И КОЛЕКТИВНИТЕ РЕПРЕЗЕНТАЦИИ

Диана Бакалова

Moscovici's "social representations" turn into a basic concept of the European social cognition mainline. They develop Durkheim's notion of collective representations, nevertheless, they have more limited and dynamic character. Collective representations embrace every kind of intellectual form – science, myth, religion, etc. Thus, they relate to social cognition shared by all members of society. On the other hand, social representations characterize the representational unity of separate groups within heterogeneous and diversified societies.

It is suggested that social representations are much more appropriate for explaining social cognition phenomena in modern societies, where competitive and dynamic views prevail. Collective representations could only serve as an explanation of social phenomena in small, homogeneous and traditional societies, where they have been handed down to the next generations, as well as transformed into a stable framework of communal life.

Thus, collective representations, as they have been defined by Durkheim, do not present a general category nowadays, but a separate level of social representations, since such entity and invariability of views have not existed even in communities, where tradition still prevails.

Серж Московичи въвежда понятието „социални репрезентации“ (представи) през 1961 г. Тогава това събитие не предизвиква почти никакво внимание и малко хора са предполагали, че 20 години по-късно концептът ще се превърне в много важно допълнение към речника на социалните науки. Днес теорията за социалните представи заема отделно място в социалната психология, както заради проблемите, които поражда, така и заради мащабите на феномена, с който се занимава. Въпреки множеството критики, на които е подложена теорията, понятието „социални репрезентации“ добива широко разпространение и се превръща в „централно за 'европейската' интелектуална революция“, макар че все още няма точна дефиниция (Андреева, Л., 1998, с. 12).

Много изследователи считат, че понятието „социални представи“ се появява в рамките на социологията, а теорията за него се развива в социалната психология. Те разглеждат концепта като продължение на социологическата идея за колективните репрезентации на Е. Дюркхайм. Според други социалнопсихологичната теория на С. Московичи не може да бъде свеждана до социологическите постановки на Е. Дюркхайм. Теоретичните идеи, които залягат в основата на теорията за социалните репрезентации, могат да се разглеждат като едно „европейско“ предизвикателство в стремежа на Московичи:

1) да доведе социалната психология до радикална промяна, отдалечавайки я от индивидуалистичния подход, който характеризира американското основно направление, и

2) да превърне представата в „мост“ между света на индивида и социума и да я свърже с гледната точка за едно променящо се общество.

Московичи признава дълга си към работата на Дюркхайм, но разглежда няколко причини, поради които се разграничава от дефиницията на своя предшественик. Първата е, че идеята на Дюркхайм за колективните представи е „твърде глобална“ и се отнася до широк клас интелектуални форми: наука, религия, митове, категории за време и пространство — без да е направен опит да се разгледат по-детайлно техни основни когнитивни характеристики (Moscovici, S., 1984, с.17). Според Московичи за разлика от унифицираната интелектуална вселена на „примитивния“ човек, където митът обхваща всичко, в едно модерно многообразно общество, където преобладават конкурентните теоретични възгледи, колективните представи вече не могат да дадат необходимото обяснение.

Г. Йахода пише: „Поради ангажираността си със социалните феномени в съвременните хетерогенни общества, напълно оправдано е, че Московичи търси по-подходяща теоретична формулировка, която е по-малко глобална по характер от колективните репрезентации“, като подчертава *ограничения мащаб* на социалните репрезентации (Jahoda, G., 1988, с.197).

Според Й. Зографова тази теория подпомага „поставянето на нов акцент върху силата на когнитивната страна в социалната психика на отделния човек, както и на общността от хора“ (Зографова, Й., 2001, с. 83).

Известно е, че Дюркхайм разглежда представите в рамките на дихотомия, противопоставяща индивидуалното и колективното, индивида и обществото, устойчивото и неустойчивото. Усилията да утвърди социологията като автономна наука карат учения да защитава радикалното разделяне на индивидуалните и колективните представи, както и да твърди, че индивидуалните представи трябва да бъдат предмет на психологията, докато колективните — обект на социологията. Социологическата значимост на колективните представи според Дюркхайм се състои именно в тяхната сила и мощ, която спомага за интегриране и съхраняване на обществото.

Понятието „колективни представи“ притежава определена степен на *инвариативност*. Днес те могат да се разглеждат като един замиращ интелектуален процес. Колективната представа е установена в общността, където се спо-